

Vážení čtenáři,
nerad bych ke všeobecným starostem přidal další, ale nemohu si jaksí pomoci. Ač se mi to možná nepodaří specifikovat, mám za to, že souhláska „z“ už drahý čas šikanuje hlásku „s“. Nejen tím, že se povyšuje rádobý výsadním postavením na konci abecedy, podezřelá je i její dominantní předponové (vz-) partnerství s „věčkem“. Ty tam jsou doby, kdy bylo paní učitelce Kolbábkové jedno, když v jednom sešitě našla slovo kurs a ve druhém četla kurz, nezvedalo jí to puls ani pulz. Současná generace češtinářů i čtenářů se už téměř výhradně setkává se slovesnými tvary zcestovat, zkrápět, zkontaktovat, a dokonce i zmontovat. Bojím se, že záhy budeme místo sestavit psát „zestavit“, chlubíce se, jak nás IKEA cvičí v manuální zručnosti. Takový převit je to zetko! Když jsem byl mladší, shlíželo se ještě vesele z rozhleden. Dnes už téměř výhradně zhlížíme displeje a obrazovky. Sebejistě zet se dokonce prosazuje i v případech, kdy správně užitá hláaska nese významový rozdíl, což odmítám, proto tato stížnost, byť účinná pouze stěží. Nápravu případně postiženého písálka lze zjednat toliko sjednáním schůzky v jazykové poradně, což, přiznávám, jde ztěžka. Přijde správa současného stavu zprava? A bude taková směna kýženou změnou? Každé psaní je způsob hry se slovy a při čtení by tomu nemělo být jinak. Obzvláště když je v novinách i na tom zpropadeném internetu tolik vět stále o tom samém a vlastně o ... ničem. S úsměvem (es je navíc sexy) necht' i Vám karanténa ubíhá snáz.

Libor Kalina

LISTOPAD... LISTOPAD...

Ivan Blatný

To Triton troubil z dáli,
přes moře podzimu a zimy zbloudil sem
táhlý zvuk ze škeble a letí nad lesem,
nad útlým rákosím, nad habry, nad močály.

Otvírá se ti háj, blíží se palouk, zlátna,
mokřina blatouchů, vdechl jsi jejich jed,
klikatá vzpomínka se otáčela zpět,
listopad... listopad... dráp, lítost nenávratna.

Tři obrázky od Ivana Kříže

Karanténa a výjimečný dar do sbírky Památníku od výtvarníka Ivana Kříže (včetně dočasné nemožnosti položit donátorovi z očí do očí tradiční tři literkovské otázky) vyústil ve veřejné poděkování touto cestou. Přestože je stále ještě „ve hře“ tradiční prosincovo-lednová výstava *Co rok dal*, představující nejvýznamnější sbírkové přírůstky. Tři představované obrazy, které v minulých dnech obohatily sbírkovou kolekci výtvarného umění, pocházejí z pozůstalosti po Křížově strýci Oldřichu Macháčkovi, emeritním řediteli národního podniku Československý film.

Autor: Vítězslav Nezval (1900–1958), název: Zátiší, datace: 1939–45, technika: olejomalba, materiál: překližka, rozměry: v 40 cm, š 31,5 cm (s rámem: v 48 cm, š 41,5 cm).

Autor: Vítězslav Nezval (1900–1958), název: Akt ženy, datace: 1939–45, technika: malba tuší, materiál: papír, rozměry (ve výřezu pasparty): v 330 mm, š 260 mm (s rámem v 53,3 cm, š 46,2 cm).

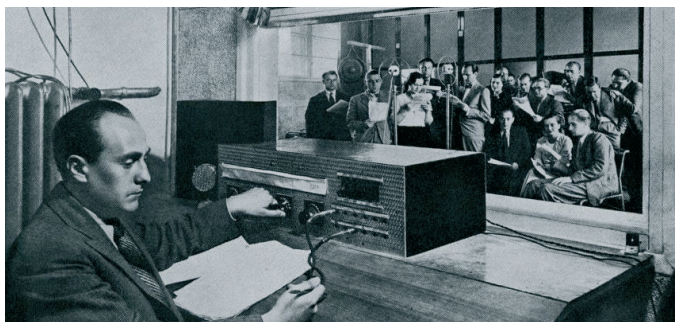

Autorka: Taťána Kalábová Bakalová, název: Portrét básníka Vítězslava Nezvala, datace: 1952, technika: olejomalba, materiál: plátno, rozměry: v 50,5 cm, š 40,5 cm (s rámem v 62,5 cm, š 52,9 cm). Poznámka: Taťána Bakalová byla ženou brněnského malíře Františka Kalába (1908–1950).

Doc. Ivan Kříž, akademický malíř, nar. 30. 11. 1941 Likier (okr. Rimavská Sobota, Slovensko), absolvent Vysoké školy výtvarných umění Bratislava, v letech 1992–1996 vedoucí ateliéru kresby a grafiky FaVU VUT Brno.

Zelená stanice vysílala v esperantu

Esperanto je umělý jazyk předurčený pro podporu rovnoprávné mezinárodní komunikace, pro usnadnění porozumění a přátelství mezi lidmi a ochranu minoritních kultur. Jeho iniciátorem byl polský lékař Ludvík Lazar Zamenhof (1859–1917), který jej sestavil před rokem 1887. Slovní zásoba esperanta pochází převážně z jazyků západoevropských, zvukově připomíná především italštinu, ale svou slovotvorbou či větňou stavbou má esperanto podobné rysy i s jazyky slovanskými, ugrofinskými, a dokonce i s turečtinou a čínštinou. V roce 1927 začala brněnská rozhlasová stanice Radiojournal vysílat jazykový kurz v esperantštině. O čtyři roky později pak odvysílala první esperantskou přednášku o bitvě u Slavkova v podání herečky Marie Strejčkové-Šamlové. Od roku 1932 můžeme tedy datovat vznik rozhlasové stanice Verda Stacio neboli Zelené stanice, která vysílala před 2. světovou válkou z Brna a po ní z Prahy. Oficiálně vysílání probíhalo až do roku 1950 a některé pořady byly vysílány též z redakcí v Ostravě, Bratislavě nebo Košicích. Již v prvních letech vysílání přicházely velice příznivé ohlasy ze světa a přednášky na různá témata doplnily i „esperantské hodinky“ jednou měsíčně. V té první účinkoval např. básník Ivan Blatný (a to jako třináctiletý), kde recitoval své verše. V dalších hodinkách byly vysílány divadelní hry, operety a opery hrané a zpívané profesionálními herci a pěvci, kteří vytvořili skupinu TRAKT (Teatrokaj Radio Aktoj = Divadelní a rozhlasoví herci). Mezi zakládající členy patřili Antonín Klimeš, Marie Strejčková-Šamlová, Vladimír Leraus, Karel Höger, Karel Urbánek, Konstantin Mátl, Zdenka Kožíková-Švabíková, Jiří V. Šamla, František Kožík a režisér Josef Bezdíček. Témata vysílání byla různá: historie a zeměpis Československa, československá literatura, divadlo, film, výtvarné umění a hudba, československý průmysl a obchod, automobilové závody na Masarykově okruhu, československý školský systém, Bedřich Smetana, slovenské pohádky a písně, TGM, zimní sportoviště, romská škola, A. Dvořák, J. A. Komenský apod. Velmi úspěšné byly umělecké pořady: *čtení z Babičky*, *Prodaná nevěsta*, *Na růžích ustláno*, *Třicet let na Zlatém severu*, *R.U.R.*, *Mahenova Lunatika*, *Langerův Grandhotel Nevada* nebo *Čapkova Bílá nemoc*. Do dnešních dnů je esperanto rozšířeno ve 120 zemích s téměř 2 miliony aktivními mluvčími. Setkat se s tímto „neobyčejným jazykem“ mohou také návštěvníci aktuální výstavy o spisovateli Františku Kožíkovi (1909–1997), která je prodloužena až do příštího roku. (mš)

Čím přispěli Nezval a Teige

ZÁZRAČNÉ
KŘÍŽENÍ:
KAREL
TEIGE
a
VÍTĚZSLAV
NEZVAL

Zejména teoretikové, kteří se věnovali v první polovině dvacátého století tehdy aktuálním tvůrčím směrům a proudům, přispěli značnou měrou k rozvoji a zároveň i popularizaci těchto uměno-ismů. Vkladům dvojice autorů neodmyslitelně spjatých s tuzemskou meziválečnou avantgardou se věnuje studie *Zázračné křížení: Karel Teige a Vítězslav Nezval*. Martin Charvát v ní zkoumá přínos této dvojice z pozice filozofie médií. V duchu uvažování Marshalla McLuhana, o kterého se opírá, nejsou

pro něj média neutrální prostředník, nýbrž způsob vidění a pociťování, který determinuje lidskou zkušenost. Zkoumá, jakým způsobem dochází ve vybraných textech Teigeho i Nezvala k tematizaci vztahu světa, techniky, médií a společnosti, resp. lidského bytí ve světě. Vychází při tom z předpokladu, že u těchto dvou autorů lze rozklíčovat specifickou „mediální ontologii“, která do značné míry určuje jejich nazírání na svět a tvoří tak fundamentální rovinu jejich myšlení. Knihu vydala Akademie múzických umění a je určena nejen akademickým odborníkům na filozofii médií, ale také dalším zájemcům o české moderní umění, osobnosti českého poetismu a avantgardy. (ctrl)

Pivní zvon

Už jste se někdy setkali s tzv. pivním zvonem? Uprostřed přípravy výstavy *Příběhy vánočního zvonku* nás prameny zavedly i k zajímavému používání zvonů v pozdním středověku v našich zemích. Pivním zvonem nebo také vinným zvonem byl nazýván malý zvon, kterým rychtář odzváněl pokyn k uzavření hospod a pivnic. Zpravidla býval zavěšen na radnici. Hlas tohoto zvonu, tzv. zvonění na pokoj, také ohlašoval zákaz vycházení do ulic bez osvětlení, což během roku nebylo vždy ve stejnou dobu, například v zimě se pivní zvon rozeznával už mezi

sedmou a osmou hodinou večerní. Nezřídka se stávalo, že krčmář výzvu hlasu pivního zvonu k uzavření hospody nedodržel, pouze zavřel okenice a pilo se dál. Proto rychtář hospody obcházel a podle zvyku mu hospodský musel otevřít ihned po prvním zabouchání, aby nestihl sklidit rozpité nádoby ze stolů. Nezřídka se ovšem rychtář znavený obchůzkou k tajně popíjejícím štamgastům připojil a poseděl s nimi. Zajímavostí je chebské nařízení z roku 1480, kde hlas pivního zvonu rovněž oznamoval dobu, do níž se smělo bruslit na zamrzlé Ohři. (mš)

Janáčkoví pokračovatelé

Dvojitul *Osobnosti Hudební fakulty JAMU* (2017 a 2020) připravil kolektiv autorů pod vedením Jindry Bártové, hudební kritičky a profesorky JAMU. První díl vydaný k 70. výročí založení školy připomněl Josefa Veselku, Františka Emmerta, Schäfera, Michálka, Kudláčka a Šolce, Vladimíra Hudce, Bohumila Smejkalu. V pokračování autoři předložili rovněž reprezentativní výběr, který však více souzní s jejich osobními i pracovními preferencemi. Aktuální

publikace přináší profily umělců, kteří se narodili koncem 19. století a byli současníky a prvními interprety děl Leoše Janáčka – dirigent a sbormistr Břetislav Bakala nebo první rektor JAMU Ludvík Kundera, podobně také portréty umělců meziválečné generace, která zasáhla podstatným způsobem do vývoje českého kompozičního a reprodukčního umění zejména v šedesátých letech a později. Sem patří klavíristka Inessa Janíčková, operní pěvkyně Anna Barová, muzikolog Jan Trojan, skladatelé Miloslav Ištvan, Ctirad Kohoutek a Zdeněk Zouhar, kvartetista Bedřich Havlík, klavíristé Milan Máša, Vlastimil Lejsek, Otakar Vondrovic a Jiří Skovajsa, dramaturg Václav Nosek, lingvistka a překladatelka Eva Horová, sbormistr Jan Šoupal a violista Jiří Kratochvíl. (ctrl)

Ve skriptoriu trůní tyglovka

Spolu s Kašpárkovou interaktivní hrou, záze-
mím pro muzejní programy určené školákům
a předškolákům, se nyní rodí v Památníku ještě
druhé edukační centrum, a to v bezprostřed-
ním sousedství trezorového depozitáře rukopi-
sů. Skriptoriu dosud dominovala postava mni-
cha, píšícího na pergamen. V jeho sousedství
se zabydlela „tyglovka“. Jedná se o poloauto-
matický tiskařský stroj, jaký na počátku 19. sto-
letí nahradil ruční lis. Do majetku kláštera, coby
dar, stroj doputoval v minulých dnech a sou-
časné koordinované úsilí směřuje k tomu, aby se
zde již zanedlouho mohli návštěvníci aktivně
„umazat“ tiskařskou černí. Konkrétně
prostřednictvím workshopů, jejichž cílem bude
zhotovení „vlastnoruční“ tiskoviny v podobě
grafického listu, pozvánky, pé-efka či ex-
libris. Páková poloautomatická tyglovka
umožňovala tisknout tak rychle, jak zvládal
tiskař odebírat a vkládat do lisu jednotlivé
strany. Pojmenování stroje pochází od německé-
ho výrazu der Tieg, jehož českým ekvivalentem
může být pánev (plocha, kam se barva naná-
ší, kuchařovu pomůcku vskutku připomíná)
nebo rendlík, případně také kelímek. Lze ovšem
připomenout starobyle znějící termín ty-
glík, alchymistům a chemikům označující nádobu
na taveninu. (klk)

Doc. Ing. arch. Jan Rajlich Jr. jako na dlani

Svůj „přídomkový“ titul, totiž junior, obdržel letošní sedmdesátník Rajlich díky otcovu jménu hned po narození. Obecně používat se však začal až v šedesátých letech minulého století, pro rozlišení výtvarných děl obou výrazných brněnských umělců téhož jména. A že toho společného mají nemálo. Počínaje poctivým a cíleným autorským hledačstvím, kromobyčejnými organizačními schopnostmi, přes pedagogický takt a optimismus až po neutuchající životní elán, ohromující vytrvalost a duševní svěžest. Mimochodem Jan Rajlich senior (1920–2016) by byl letos „stoletníkem“. Výtvarné práce obou Rajlichů jsou relativně dobře rozlišitelné. Protože se však po řadu let oba současně účastnili mezinárodních bienále, trienále i spolkových výstav (SBB, Sdružení Q) a uskutečnili i několik výstav společných ve dvojici či ve skupině ještě s dalšími autory téhož rodu či pouze jména, pro „brněnské J. R.“ se rozlišení starší a mladší logicky vžilo a je tak také běžně uváděno v desítkách katalogů a stovkách odborných textů tuzemské i zahraniční provenience. V úvodu čerstvé výtvarné publikace *Jan Rajlich ml. M(a/i)krosvět*, přinášející na 224 stranách průřez juniorovou plakátovou a grafickou tvorbou (Vutium Brno 2020), připomíná ředitel vydavatelství VUT Karel Blažek historiku vztahující se ke Sdružení Bienále Brno, které má za sebou předlouhý výčet uspořádaných akcí a výstav. Ve spolupráci s HaDivadlem připravilo SBB v roce 2006 výstavu „Novoročenky – PF06!“. Před jejím plakátem v divadelním předsálí chválily Karlu Blažkovi, tehdy redaktoru časopisu *Design trend* Design centra ČR, dvě návštěvnice skutečnost, že organizátoři dávají prostor také dětem. Zaznamenaly u podpisu autora totiž onen přídomek Jr. Jako naschvál záhy vstoupili na scénu oba Rajlichové, tedy otec provázen svým tehdy pětapadesátiletým „dítětem“. Už ve chvíli svého zrodu dostala tato veselá příhoda seriózní podtext. Ony dámy totiž laicky, a přesto naprosto správně vystihly jeden z podstatných rysů „juniorovy“ tvorby, totiž tu vrstvu, která si ve své mladistvé a někdy až bezstarostně dětské hravosti zachovává „věčné“ mládí. „Domníval jsem se, že touto vzpomínkou bych mohl svoji poznámku k Honzově práci vlastně zakončit,“ doplnil Karel Blažek, „neboť jsem si téměř jist, že dalšími neméně důležitými vrstvami Honzových výtvarných prací (filozofií, humorem, formou, obsahem a technikami) se budou podrobněji i odborněji zabývat ostatní přispěvatelé. Jenže – teprve nedávno jsem měl možnost se poprvé po rocích naší známosti a spolupráce seznámit s ukázkami jeho rané i velmi rané tvorby. Odhlédnuto od několika dílek, která jsou vlastní snad většině dětí, obsahují tyto „skicáky“ počáteční krajinářské záznamy, které se po celou dobu mísí s portréty (převážně otce a dalších rodinných příslušníků, v dobách pozdějších pak budoucí – nyní už řadu let současné manželky Aleny) a s kresbami, kde se to figurami a figurkami jen hemží, a to i když ony třeba leží. Podle používané techniky a materiálů jsou v nich rychle, jen jakoby psané záznamy tenkými či robustními tahy a jemnými či ostrými barevnými plochami a skvrnami. Vedle nich jsou ovšem jasně vymezené kompozice, opět kreslené i malované, které svojí stavbou již nesou znaky zcela dokončených listů.“(ctrl)

Literka,

Informační zpravodaj Památníku písemnictví na Moravě
Klášteř 1, 664 61 Rajhrad, tel.: 544 544 280

Odpovědný redaktor: Libor Kalina

Vychází jedenáctkrát ročně, č. 10, ročník 14, 19. 11. 2020

MK ČR E 21218

Muzeum Brněnska, příspěvková organizace, IČ: 00089257